

Då en motsats mellan en optimalklass och massan af folket icke tillåtes att uppstå inom det suveräna folkets krets i den ideala republiken, måste det vara en vigtig omsorg för dess lagstiftare, att egendomen icke alltför mycket splittras eller ojemnt fördelas. Detta är ett oundgängligt villkor för möjligheten, att medborgarne skola kunna egna sig åt det ofentliga lifvet. Aristoteles finner det felaktigt hos vissa politiker, att de yrka på förbud mot egendomens styckning och vilja bibehålla den i lika stora lotter, medan de icke begränsa folkmängdens tillväxt. Om denna senare icke är begränsad, så kunna egendomslotternas antal och storlek icke heller vara det. Man kunde, menar Aristoteles, hellre yrka, att barnens antal begränsas, än att egendomsmåttet fastställes, hvilken begränsning borde ske under gjord hänsyn dertill, att många af de födda icke förblifva i lifvet, och att äfven barnlösa äktenskap förekomma. Den frihet, som i detta afseende råder i de verkliga staterna, förutsätter fri styckning af egendomen, men i Platos lagstat, som begränsar jordlotternas antal och storlek, skulle frihet i nämnda hänseende nödvändigtvis hafva till följd, att en del af medborgarne förfaller i armod, hvilket åter föranleder omstörtningar och brott. Då Aristoteles i sjette kap. af andra boken af sin politik framställer dessa kritiska anmärkningar mot andras förslag att förbättra det bestående, lofvar han senare återkomma till frågan och visa, huru nämnda förhållanden borde på det bästa sätt inrättas ¹⁾. Aristoteles har likväl icke i den del af politiken, som vi ega, infriat sitt löfte. Utan tvifvel har han i den antydda åtgärden att begränsa folkmängdens tillväxt sett en utväg, som en god stat måste anlita för att upprätthålla jemnvigt mellan folkmängden och förmögenheten och en sund fördelning af egendomen bland medborgarne utan stora jemnmåttet störande olikheter. Han förebrår icke politikerna derföre, att de genom lagarne vilja ordna förmögenhetens fördelning, men han förebrår dem, att de förgäta att på samma gång begränsa antalet af nyfödda (ὅτι δὲ μὴδὲ τοῦτο λαμβάνειν τοῦς οὐκ

¹⁾ Polit. II, 6. 1265, b, 16.

μυθεῖσύντας, ὁ λαμβάνει νῦν, ὅτι τὸ τῆς οὐσίας τάττοντας πλεῖθος προσίγει καὶ τῶν τέκνων τὸ πλεῖθος τάττει) ¹⁾. Denna fråga belyses af ett ytterande, som Aristoteles faller, då han visar, hvilken omvårdnad lagstiftaren skall egna äktenskapet, för att det uppvxande släktet må erhålla den rätta beskaffenheten. „Det skall vara lag, säger han, att missbildade foster utsättas (ἔστω νόμος μὴδὲν περιηρωμένον τρέφειν). Men om den bestående ordningen begränsar mängden af barn, är det icke tillåtet att utsätta de öfvertalige. För att icke den bestämda gränsen må öfverskridas, måste foster fördrivas, innan de erhålla känsla och lif. Ty derpå, om dessa äro förhanden eller icke, beror det brottsliga eller icke brottsliga i handlingen“ ²⁾.

Att Plato påpekar anläggning af kolonier såsom en användbar utväg i händelse af öfverbefolkning, omnämner Aristoteles icke i sin kritik af de Platonska statsinrättningarne, sannolikt derföre, att han anser denna utväg vara blott en nödhjelp, hvars tvungna tillgripande är er följd af ofullständig lagstiftning, af bristande förutseende hos lagstiftaren. En stat måste genom sin lagstiftning upprätthålla jemnvigten och icke räkna på yttre gynsamma omständigheter, som låta honom efterhand betria sig från den del af folket, som icke mera är på ett organiskt sätt infogad i det hela och derföre lätt kan blifva upphof till störingar ³⁾. Den historiska eupatridstaten hade genom koloniers utsändande upprätthållit jemnvigten, befriat sig från de störande elementerna, men i den ideala eupatridstaten, i hvilken eupatridfamiljerna icke bilda en särskild klass, som herrskar öfver andra, utan hela det fria folket utgöres af sådana, kan denna utväg icke vara egnad och användbar.

Sedan vi, såvidt möjligt varit, sökt belysa den ideala republikens ekonomiförfattning, skola vi visa grundtanken i dess egentligen politiska författning. Det är klart, att icke alla kunna på samma vis deltaga i den suveräna makten.

¹⁾ Polit. II, 7. 1266, b, 8.

²⁾ Polit. VII, 16. 1335, b, 20.

³⁾ Polit. II, 11. 1273, b, 18.

Den dianemetiska rätten, som, såsom vi sett, enligt Aristoteles är statsförfattningens organiska princip, kommer till användning äfven i den ideala republiken, ehuru de beståndsdelar, mellan hvilka makten här afväges, icke äro desamma, som i de bestående staterna. Det är icke mellan optimaterna och massan makten här fördelas. Och dock måste, om en organisk helhet skall uppstå, i någon mon olikartade delar förknippas med hvarandra. Men hvilka äro dessa olikheter, som sammanlänkas i den ideala republiken? I denna fråga, såsom i de flesta, söker Aristoteles det första uppslaget i naturen, i en anvisning af henne. Menniskan fortsätter och fulländar, hvad naturen anlagt och äsyftat. Den enskilda människan genomlever olika åldrar. Dessa framträda successivt i hennes lif, men i staten äro de samtidigt förhanden i särskilda på ålder beroende klasser. Hvarje ålder har på visst sätt ett annat psykiskt temperament, och så äfven dessa klasser. Genom att på ett egendomligt sätt låta dem samverka med hvarandra tillgodogör staten åldrarnes egendomarligheter för sin autarki. Såsom de vanliga staternas författningar utgå från hänsynen till vissa andra klasser, så ansluter sig den ideala republikens författning till åldersklasserna. Åt de unga öfverlemnar han vapnen, åt de mogna männen rättsvården och den beslutande makten (*ῥητὴν περὶ τῶν συμφορῶντων καὶ τῶν δικαίων τῶν πρὸς ἀλλήλους*)¹⁾, åt de ådrige värden om templen och det heliga (*τὴν περὶ τῶν θείων ἐπιμελειαν*)¹⁾. Alla statens verksamhetsarter tillfalla på visst sätt hela folket, ty alla utöfva dem under olika åldrar, äfven den egentligen suveräna, beslutande makten tillfaller i viss mening hela folket, såvidt som alla i en viss ålder äro delaktiga i de politiska rådslagen. Genom denna fördelning af de offentliga författningarne erhåller hvarje klass det, som tillkommer densamma på grund af dess karakter, dess förtjenst, dess egendomliga väsende (*τὸ κατ' αἰτίαν*)²⁾, och häri består den dianemetiska rätten, om hvilken Aristoteles säger, att det är den, som upprätthåller staterna.

¹⁾ Polit. VII, 8. 1328, b, 7. o. c. 9. 1329, a, 2 ff.

²⁾ Polit. VII, 9. 1329, a, 17.

Hela det fria folket skall således på visst sätt utgöra suveränen. De, som i staten hafva att lyda, bereda sig på samma gång att mottaga den suveräna makten. „Om en klass bland de fria“ säger Aristoteles, „skulle i den grad öfverträffa de öfrige, som vi tro, att gudarne och heroerne öfverträffa människorna, såväl genom kroppsliga som psykiska företräden, så att öfverlägsenheten vore otvifvelaktig och ögonskenlig, så vore det uppenbarligen bättre, att dessa alltid herrskade, de öfriga lydde. Men då detta svårigen inträffar, och man icke ser, att konungarne skulle, såsom Skylax berättar vara fallet bland Inderna, i den grad som nämndes öfverträffa sina undersåter, så är det af många skäl nödvändigt, att alla lyda och befalla. Rättvisan kräfer en lika ställning för jembördiga och en författning, som är inrättad i strid med rättvisan, kan svårigen hålla sig, emedan i detta fall det tjänstbara folket i landet skall bispringa de missnöjda vid omstörtningar“¹⁾. Den ideala republiken måste således ersätta heroernas suveränitet med folkets. I dessas natur sammanfalla det allmänna och det enskilda med hvarandra. Lagarne äro för dem icke en makt som står öfver och emot den individuella tillvaron, utan äro dennas eget väsende. Heroerna äro det lefvande allmänna. I sjelfva verket vill Aristoteles i sin ideala republik genom dess lagar och inrättningar upplyfta det politiska folket till ett tillstånd, som närmar sig det heroiska. Då han icke låter det fria folket underkastas sig den sociala arbetsfördelningen, hvilken splittrar icke blott våra händers verk, utan äfven vår andes krafter, då han inskränker de privata intressenas makt och aflägsnar alla ensidiga partikulära lefnadsrigtningar, vill han tillvägbringa ett sådant tillstånd, hvarunder det allmänna väl är den politiske individens egen drift, dess intresse och medvetande.

Någonting mera, än det nyss anförda, angående den politiska suveränens bildande finna vi icke i Aristoteles oafslutade framställning. De egentliga grunderna för detta författningsväsende kunna vi finna i de kapitel af Aristoteles'

¹⁾ Polit. VII, 14. 1332, b, 16.

rethorik, som ahandla åldrarnes psykiska egendomligheter, och således utgöra ett värdefullt komplement till läran om den ideala republikens författning. Vi finna, att Aristoteles vid bestämmandet af åldrarnes egendomligheter uppställt för dessa ett likartade system, som för de särskilda racernas ethnologiska klassifikation. Han särskiljer, såsom vi visat, den fullständiga eller autarkiska racen, som i sitt anlag för- enar affekt och intelligens i jernvigt med hvarandra, ifrån de racegrupper, hvilkas psöche har ett ensidigt anlag antingen så, att naturen försätter det psykiska kraftquantum, som tillkommer dem, företrädesvis i affekten med försvagande af intelligensen, eller tvertom gynnar den senare på bekostnad af den förra. Dessa trenne psykiska racetemperament återkomma i de tre åldrarne och äro på ett egendommeligt sätt afspeglade i dem. Hos ungdomen (*νεότης*), hvilken ålder Aristoteles tyckes låta fortgå till omkring det tretionde året, äro begäret och affekten de starkaste psykiska krafterna (*θυμῶναι καὶ ἐξέθυμοι καὶ οἷοι ἀκολοθεῖν τῇ ὀρῆι*). I följd af sin kärlek till äran fördraga de unga icke att ringaktas och känna liflig harmsenhet, om de tro sig röna en oförrätt. De älska i följd af sitt psykiska tillstånd äran, men ännu mera segern (*φιλόνοι*). Ungdomen ästundar upphöjelse, men segern är en sådan. Ära och seger älska de unga mera, än egodelar, hvilka de icke uppskatta, emedan de ännu icke pröfvat saknaden af sådana. De äro tillitsfulla, emedan de icke blifvit bedragna. De hängifva sig åt hoppet, ty de unga äro, såsom de af vinet berusade, af naturen varma och hafva ännu icke upplefvat missöden. Den lifliga affekten låter dem icke frukta och hoppet gör dem tappra. De föredraga det sköna framför det nyttiga, ty de rådfråga mera den ethiska affekten, än klokheten. De unga hafva derföre, mera än andra, sinne för vänskap och se icke vid valet af vänner på nyttan samt äro medlidsamma, emedan de tro, att alla äro förtjenta af en bättre lott. Det är öfverdrift i deras handlingar (*πάντα ἄγαν πράττειν*), öfverdrift i deras kärlek och hat, hvartil orsaken är, att de icke tillräckligt rådslå och inbillas sig veta allt. Ålderdomen (*γήρας*) har de motsatta

egenskaperna. Emedan de åldrige under sitt långa lif ofta blifvit svikne och ofta sjelfva felat, hafva de ingen fast tillit. De lefva mera under inflytande af klokheten (*λογισμός*), än af affekten (*ῥῆθος*). De äro rädda och ängsliga (*δειλοί καὶ πάντα προσβητικοί*); ålderdomen banar väg för räddhogan, då bloden afkylnar (*ὁ φόβος κατὰψοφίς τῆς ἐστίης*). Då om- tanken för den egna existensens bevarande är i följd af den aftagande kraften alltför öfvervägande, föredraga de det nyttiga framför det sköna och ärofulla. De åldrige äro njugge, ty de veta af erfarenhet, huru svårt det är att förvärfva, huru lätt att förlora, och hopplöse dels af erfarenhet, dels af rådslå. Om de åldrige äro medlidsamma med andras olyckor, så härrör detta icke af sympathy för menniskor (*οὐκ ἐλευθέρωνται*) utan af svaghet (*δὲ ἀσθένειαν*). Mannaålderns egendomlighet intager ett mittelrum mellan de unges och de åldriges (*μεταξύ τούτων*): Männen undvika de unges och de åldriges öfverdrift, deras mod är icke dristighet, deras besinning icke ängslighet. De lefva icke blott för det sköna och ärofulla, ej heller för det nyttiga, utan för bägge (*πρὸς ἅμφω*). Mannen förenar det goda, som är deladt på de unge och de åldrige, men det, som desse hafva för mycket eller för litet, besitter han i det rätta jemmättet (*τὸ μέτριον καὶ τὸ ἄρμόδιον*). Kroppens mognad inträffar enligt Aristoteles mellan det tretionde och det tretionde femte året, själens omkring det fyrationde året¹⁾. Det är klart, att Aristoteles följt denna anthropologiska uppfattning af åldrarnes karakterer, då han ordnat den ideala republikens författning.

Aristoteles godkänner icke den kastartade afsöndring mellan krigarne och regenterne, som Plato inför i sin idealstat. „Denne låter“, säger han, „desamma ständigt utgöra den herrskande delen (*οἱ γὰρ τοῖς αὐτοῦς ἀρχοντες*), hvilket utgör en anledning till omstörtningar till och med för män utan förtjenst och utmärkthet, huru mycket mera då för dessa modfulla och krigiska män, som i Platos stat tillhöra krigarekasten. Att Plato måste låta desamma ständigt herr-

¹⁾ Reth. II, 12-14.

ska är klart, ty det gudomliga guldet (som vid födelsen inblandas i själen) kommer icke än dessa, än åter andra till del, utan alltid desamma. Plato säger, att redan vid födelsen guld inblandas hos vissa (regenterne), silfver hos andra (krigarne), jern och koppar åter i deras natur, som äro ämnade att blifva handverkare och jordbrukare¹⁾. Huru ett sådant missförhållande, som det här påpekade, skall afhjelpas, vill Aristoteles visa oss i sin ideala republik. Krigare och regenter utgöra här icke tvänne slutna stånd. Alla tillhöra krigarståndet under en viss ålder och inträda under en annan i utöfning af den suveräna makten. Det fria borgarredomets enhet splittras i den Platonska staten. Likasom Aristoteles i sin psykologi visar, att Plato splittrar människosjälens i särskilda krafter, som icke hafva något samband med hvarandra, så visar han i politiken, att stånden i Platos idealstat, hvilka hvila på en antagen analogi med de trenne grundförmögenheterna i själen, hafva en ställning, som icke tillåter ett organiskt samband i det hela.

Då Aristoteles gör det till en sak af så eminent betydelse för den ideala republiken att bestämma de särskilda åldrarnes inflytande på makten, är det öfverraskande, att han vid granskningen af de historiska staterna så föga framhåller denna del af deras författningar. Vid granskningen af de spartanska statsrättningarne finner han det i afseende på gerusin vara illa bestämdt, att dess medlemmar innehafva makten på lifstid, ty själskraften åldras med åren likasom kroppen (έστν γέρον, έστρεπ εντ σώματος, εντ διαβολάς γήρας)²⁾. Hvad den attiska staten beträffar, måste vi antaga, att Aristoteles ansett det vara vid en alltför tidig ålder (18 eller 20 år) medborgarne här blefvo delaktige i den högsta suveräna makten. Att detta spörsmål om de unges inflytande i staten icke var främmande för den attiska politiken, visar oss Thukydidens skildring af de offentliga förhandlingarna angående det olyckliga tåget till Sicilien. Nicias bekämpar i

¹⁾ Polit. II, 5. 1246, b, 6.

²⁾ Polit. II, 9. 1270, b, 34.

sitt afstyrkande andragande Alcibiades och de ungas hållning i afseende å företaget. Han framhåller, att Alcibiades, hvilken var utsedd att vara en bland expeditionens ledare, hvore för ung för ett sådant uppdrag, och uppfordrar gentemot de unga, som utgöra hans anhang, de äldre medborgarne med den maning, att ingen bland dem må af falsk blygsel tro, att han, om han icke röstar för kriget, kunde synas vara feg, ej heller med de unga känna en osäll åtrå till det fjerran landet, utan betänka, att begäret sällan länder till lycka, men väl besinningen. Han uppfodrar de äldre att förena sina krafter för att rädda fäderneslandet, som är i beråd att kasta sig i en fara, som är större, än alla föregående¹⁾. Alcibiades deremot, besvarande detta andragande, uppmanar Athenarne att icke låta missleda sig af dem, som vilja väcka tvedrägt mellan de unga och de äldre, utan söka att på samma vis, som förfädren, unga och gamla i gemensamma rådslag, upplyftat staten till dess nuvarande höjd, så framgent föra fäderneslandet framåt, övertygade om att ungdomen och den mera framskridna åldern utan hvarandra indogenting förmå, att deremot ynglingens lätta sinne, mannens jemnmått och de äldre ängsliga beräkning i behörig blandning med hvarandra äro verksammast²⁾. Vi se här af att spörjsmålet om åldrarnes inflytande hade en praktisk betydelse för den attiska fristaten. Och då vi se, hvilken psykisk disposition Aristoteles tillägger ynglingen, är det sannolikt, att han förknippat den excessiva arelystnaden i Athens hegemonipolitik med det stora inflytande de unga utöfvade i denna stats offentliga lif.

Sedan Aristoteles antydtt grundkonturerna af den ideala statens ekonomiska och politiska författning, öfvergår han till frågan om den omvårdnad lagstiftaren skall egna det upp växande släktet från dess spädaste ålder ända till det tjugonde första året. Han inleder sin betraktelse af detta ämne med en erinran om de särskilda andelar af menni-

¹⁾ VI, 12—13.

²⁾ VI, 19.

åldersperiod, som icke lämpligen kan användas till inhemtande af kunskaper (πρός μάθησιν) eller till strängare arbete (πρός ἀναγκαίους λόγους), för att icke barnets växt må förhindras, böra barnen erhålla en tillräcklig rörelse, för att de må undgå att förfalla i kroppslig tröghet (ὥστε διαφεύγειν τὴν ἀργίαν τῶν σωματίων). Denna rörelse beredes genom icke ansträngande lekar, som äro imitationer af stundande allvarliga sysselsättningar. Äfven sagorna utgöra ett viktigt uppfostringsselement, hvaröfver paidonomerna böra hafva tillsyn¹⁾. Äfven måste man se till, att barnen så litet som möjligt äro tillsammans med slafvarne. Då de mottaga det lifligaste intryck af allt, som de se och höra, måste man med största sorgfällighet vaka öfver, att de icke få se eller höra något fullt och skändligt²⁾. Först vid fyllda sju år viderager, såsom synes, den egentligen offentliga uppfostran.

Då, säger Aristoteles, statens ändamål är för alla ett och detsamma, är det klart, att äfven uppfostran måste vara en och densamma för alla och omvårdnaden om den gemensam, och icke privat angelägenhet, såsom för närvarande, då hvar och en blott sörjer för sina barn och godtyckligt bereder dessa den undervisning, som faller honom i smaken. Men förutsatt att det erkännes, att uppfostran är statsangelägenhet, återstår den ännu vigtigare frågan, hvaruti den består, och huru den skall inrättas. Hvilka öfningar och läroämnen uppfostran skall omfatta, är, anmärker Aristoteles, för närvarande en omtvistad sak. Alla bestämma icke på samma sätt de elementer af uppfostran, som skola leda till dygd eller till det lyckligaste lif (ὁ γὰρ ταῦτά τάντες ὑπολαμβάνουσιν δεῖν μανθάνειν τὸς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς βίον τὸν ἀριστον). Det är icke en afgjord sak, om man skall mera arbeta på intelligensutbildning (πρὸς τὴν διάνοιαν), eller på affektens, den sedliga karakterens förädlande (πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἡθους). I det bestående uppfostringsväsendet råder fullständig förvirring: det är icke här klart, huruvida

1) Polit. VII, 17. 1336, a, 23 ff.

2) Polit. VII, 17. 1336, a, 41 ff.

skans väsende, hvilka vi i det föregående visat, af hvilken erinran vi kunna sluta till, huru omfattande den plan är, som lägges till grund för uppfostringsväsendet i den ideala republiken. Uppfostran skall omfatta den kroppsliga och den psykiska tillvaron och inom den senare både affekten och intelligensen. Dessa skola begge bildas och härvid bringas i den skönaste öfverensstämmelse med hvarandra, ty menniskan förfelar den rätta bestämmelsen såväl genom en missbildning i affekten, som genom en bristfällig utveckling af intelligensen (ταῦτα γὰρ δεῖ πρὸς ἀλλήλα συμφωνεῖν συμφωνίαν τὴν ἀρίστην)¹⁾. Den Aristoteliska uppfostringspolitikens grundåskådning är denna, att uppfostran skall omfatta såväl den sedliga karakteren som intelligensen.

Lagstiftaren måste i sina bestämmingar angående äktenskaps ingående hafva afseende på, huru den bästa kroppskonstitution kan grundläggas hos afkomman. Han skall förhindra alltför tidiga äktenskap. I sådana länder, i hvilka det är sed att ingå sådana, är racen utvecklade och lagväxt (ἀτελεῖς καὶ μικροὶ τὰ σώματά εἶναι)²⁾. Då Troizenierna rådfrågade oraklet om orsaken till den stora dödligheten bland de sina, lydde svaret, att de plockade omogen frukt, hvilket svar troddes syfta på de hos detta folk rådande tidiga äktenskapen. Lika litet egnade att vidmakthålla racens styrka och godhet äro de alltför sena äktenskapen (τὰ γὰρ τῶν προεβουτέρων ἐχίονα, καθάπερ τὰ τῶν νεωτέρων, ἀτελεῖ γίνεται καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς διανοίαις, τὰ δὲ τῶν γρηγορότων ἀσθενῆ)³⁾.

Den första uppfostran ända till fyllda sju år försiggår i hemmet, dock så, att barnen under de två sista åren af denna åldersperiod böra få äse de öfningar, åt hvilka de sjelfva sedermera måste egna sig (διελθόντων δε τῶν πέντε ἐτῶν τὰ δύο μέγρι τῶν ἑπτὰ δεῖ θεωροῦς ἡδὴ γίνεσθαι τῶν μαθήσεων, ἀς δεήσει μανθάνειν αὐτούς)⁴⁾. Under denna första

1) Polit. VII, 15. 1334, b, 9 ff.

2) Polit. VII, 16. 1335, a, 15.

3) Polit. VII, 16. 1335, b, 29.

4) Polit. VII, 17. 1336, b, 35.

den offentliga uppfostran skall öfverlemnas åt det uppvoxande släktet blott det för lifvet nödvändiga och nyttiga (τὰ χρησιμὰ πρὸς τὸν βίον), eller inrättas med hänsigt till befrämjande af dygd i den praktiska världen (τὰ πρὸς τὴν ἀρετὴν), eller om den bör afse den theoretiska själens bildning (τὰ θεωρητικά). Om det antages, att uppfostran skall befrämja dygden eller den moraliska förfullkomningen, äro meningarne skiljaktiga i afseende å dygden, huru denna rätteligen bör bestämmas, och således äfven i afseende å de medel, som befrämja den (περὶ τε τῶν πρὸς ἀρετὴν οὐθὲν ἔστιν ὁμοιοτρόπων καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν, ὅστ' εὐλόγως διαφέρουσι καὶ πρὸς τὴν ἄσχητον αὐτῆς). Alla de anförda uppfattningarne hafva, anmärker Aristoteles, haft sina förfäktare¹⁾. Aristoteles vill uppenbarligen på visst sätt förena dem alla i den ideala republikens uppfostringsväsende. Det är vanligt, att Aristoteles, då han inleder en undersökning, först framställer de olika meningar, som tillförene framträd och sträfvat att göra sig gällande samt sedan under undersökningens fortgång visar, att de alla hafva ett relativt berättigande, att de alla träffa en del af sanningen. Huru Aristoteles genomfört den grundtanke, på hvilken det offentliga uppfostringsväsendet hvilar, derom hafva vi blott ofullständig kännedom, emedan den afbrutna framställning af saken, som föreligger oss, omfattar blott en del, sannolikt den minsta, af den offentliga omvårdnaden om det unga släktets upplyftande till delaktighet i den ideala bildningen.

Af det nyttiga måste uppfostran meddela det oundgängliga (ὅτι μὲν ὅν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεισθαι τῶν χρηστέων, οὐκ ἀδύνατον). Men ett urval måste härvid göras med hänsyn till åtskillnaden mellan det fria och det tjänstbara folkets verksamhetsart. Man skall upptaga i uppfostran blott den del af det nyttiga, som icke gör den, som befattar sig dermed, banausisk, icke ger hans kroppsliga och psykiska tillvaro en handtverksmässig hållning, icke hämmar de dygdiga, genom sig sjelfva prisvärda energierna, anlagens och krafternas fria

¹⁾ Polit. VIII, 2. 1337, a, 34 ff.

utveckling. Sådana konstfärdigheter, som missbildade kroppen, äfvensom legoarbeten kallar man, ytrar Aristoteles, banausiska, ty de gifva icke själen någon ro för dess eget verk samt måtta och nedtrycka dess kraft (τὰς τοιαύτας τέχνας ὅσαι τὸ σῶμα παρασκευάζουσι χεῖρον διακτεῖσθαι βαναύσουσ καλοῦμεν, καὶ τὰς μισθαρναδὲς ἐργασίας ἀσχυλον γὰρ τοιοῦσι τὴν διάνοιαν καὶ ταραπνήν)¹⁾.

Men utom det nyttiga skall den offentliga uppfostran såsom sitt väsendligaste element omfatta en bildning, som meddelas, icke derföre, att den åtföljes af en särskild yttre nytta eller vore outhärlig, utan derföre, att den är fri och skön (ὅτι μὲν ἔστι παιδεία τις, ἣν οὐκ ὡς χρησίμην παιδευτέον τοὺς οἰεῖς οὐδ' ὡς ἀναγκαῖαν ἀλλ' ὡς ἐλευθερίων καὶ καλῆν, φανερόν ἐστιν)²⁾. Menniskonaturen har ett inre behof af att icke blott riktigt utföra de yttre göromålen, utan äfven på ett ädelt sätt kunna tillbringa det sorgfria lugnet, ty ett sådant tillstånd är det yttersta syftemålet för allt vårt sträfvande och allt arbete (τὴν φόνον αὐτῆν ζῆρεῖν μὴ μόνον ἀσχυλεῖν ὁρθῶς ἀλλὰ καὶ σχυλάζειν δύνασθαι καλῶς αὐτῆ γὰρ ἀρχὴ πάντων). Den, som underkastar sig de yttre göromålens mödor och ansträngningar, gör det för uppnående af något ändamål, som icke är förhanden. Dessa mödor och ansträngningar äro icke i och för sig sjelfändamål. Huru menniskan skall kunna vara på ett ädelt sätt verksam under det sorgfria lugnet, under detta tillstånd, hvars beredande vi med alla våra mödor och ansträngningar åsyfta, måste således vara uppfostrans viktigaste omsorg. Att vi icke kunna fylla det sorgfria lugnet med spel och lek, är klart deraf, att dessa i sådant fall skulle vara vårt lifs ändamål (τέλος τοῦ βίου τὴν παιδείαν ἦμῶν), men då detta är omöjligt, måste spel och lek snarare användas under de ansträngande göromålen (ἐν ταῖς ἀσχυλαῖς), såsom afbrutt i dessa, såsom ett läkemedel mot ett störande element (φάρμακός τις χάρων), såsom en rekreation (ἀνάπαυσις)³⁾.

¹⁾ Polit. VIII, 2. 1337, b, 4 ff.

²⁾ Polit. VIII, 3. 1338, a, 30.

³⁾ Polit. VIII, 3. 1337, b, 30 ff.

Rekreationen utgör blott ett aflägsnande af de störingar i själslivet, som de ensidiga yttre göromålen lemna efter sig, men det sorgfria lugnet innebär någonting mera, det är icke blott ett aflägsnande af ett missförhållande, utan derutöfver en positiv verksamhet. Vi få icke förvexla rekreationen, som blott har sin betydelse med hänsyn till de af de yttre göromålen vållade störingarne och missstämmingarne och blott är ett aflägsnande af dessa, med den positiva ton och stämning, som skall uppfylla vårt andelif under det sorgfria lugnet. Den stora massan, som i yrkesverlden öfverväldigas af de yttre göromålens detaljer och de djupt inträngande störingar dessa lemna efter sig, söker i de högsta bildningsmedel, såsom t. ex. i de musiska konsterna, blott en rekreation, blott ett medel till reaktion mot krafternas misstämning. I följd af de djupt ingripande störingar, massan måste vidkännas, uppgår värdet af nämnda bildningsmedel för den i den negativa kampen mot afhängighetsförhållandena i dess psykiska tillstånd. Den upptages i den grad af denna kamp, att den förlorar ur sigte den positiva delen af den fria bildningen. Massan måste derföre nedtynga kulturealet i staten, ifall den är den ensam bestämmande makten. Men då den ideala republikens lagstiftare icke får låta den fria bildningen uppgå i ett rekreativmedel, skall han vara betänkt på att med dela det unga släktet de elementer af bildning, hvarigenom det sorgfria lugnet erhåller ett oafhængigt innehåll. Med andra ord, han måste, såsom Aristoteles uttrycker sig, vara betänkt på en bildning, som hänför sig hvarken till det nyttiga eller det nödvändiga, men är fri och skön (*ὄστε φανερόν ὅτι δεῖ καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ διαγωγῇ σχολὴν μανθάνειν ἅτα καὶ παιδεύεσθαι, καὶ τὰ ὅσα μὲν τὰ παιδεύματα καὶ τὰ ὅσα τὰς μαθήσεις ἑαυτῶν εἶναι χάριν, τὰς δὲ πρὸς τὴν ἀσχολίαν ὡς ἀναγκαῖας καὶ χάριν ἄλλων*)¹.

Vanligen hänför man, säger Aristoteles, de bildnings- och läroämnen, som uppfostran omfattar, till dessa fyra fack: grammatik, gymnastik, musik och graphik eller teckningskonst.

¹) Polit. VIII, 3. 1338, a, 9.

Bland dessa äro grammatiken och graphiken på mångfaldigt sätt nyttiga för lifvet (*χρησίμους πρὸς τὸν βίον οὐσίας καὶ πολυχρήστους*). Äfven gymnastiken är gagnelig för lifvet, den befriar tapperheten och är således nyttig för själföfvalet. Någon sådan nytta tyckes icke åtfölja musiken. För närvarande har den, säger Aristoteles, nedsjunkit till ett rekreativmedel, men ursprungligen infördes den i uppfostran, emedan den menskliga naturen har ett behof att på ett ädelt sätt vara verksam under det sorgfria lugnet. Men icke blott musiken har denna bestämning. Äfven i de öfriga läroämnen, hvilka, såsom nämndes, innefatta ett moment af yttre nytta, böra barnen undervisvas icke blott för nyttans skull (*ὁ μόνον ὄχι τὸ χρέσιμον*). Så skall teckningskonsten icke meddelas, blott för att vi mindre må utsättas för bedrägeri vid köp och försäljning af konst saker och husgeråd, utan fastnärva för att derigenom utbildas och skärpa den theoretiska själens sinne för den kroppsliga skönheten (*μᾶλλον ὅτι τοῖς θεωρητικῶν τῶ περι τὰ σώματα κάλλους*). Att uti allt hafva endast nyttan till ögonmärke anstår allra minst friborna människor med själsadel (*τὸ δὲ ζῆρεν πανταχοῦ τὸ χρέσιμον ἤμισα ἀρμόττει τοῖς μεγαλοψύχοις καὶ τοῖς ἐλευθεροῖς*)².

Genom aktgifvande på den naturliga utvecklingsgången kunna vi finna, att uppfostran måste tidigare söka verka på kroppen, än på själen och, hvad denna senare vidkommer, tidigare afse affektens bildande, än förnuftsutveckling³).

De unga måste således först anförtras åt läromästarna i gymnastik och brottning, för att kroppen genom den förre må erhålla en viss hållning, genom den senare blifva skicklig till vissa handlingar (*παραδοτέον τοῖς παῖδας γυμναστικῇ καὶ παιδοποιίᾳ: τοῦτων γὰρ ἡ μὲν ποίαν τινα τοῖς τὴν ἔξιν τοῦ σώματος, ἡ δὲ τὰ ἔργα*).⁴ Emedlertid få dessa öfningar icke gå ut derpå, att gifva kroppen en atletisk beskaiffenhet (*ἀθλητικὴν ἔξιν*), såsom det förnärvarande sker i de stater, som mest värda sig om

¹) Polit. VIII, 3. 1328, b, 23.

²) Polit. VIII, 3. 1338, b, 1.

³) Polit. VII, 15. 1334, b, 20.

⁴) Polit. VIII, 3. 1338, b, 6.

der den följande åldersperioden underkastas svårare kroppsofvingar¹⁾.

Sedan Aristoteles gifvit oss dessa antydningar om gymnastikens rätta beskaffenhet och dess användning, öfvergår han till en noggrann undersökning af musikens betydelse för bildningslivet och dess deraf beroende användning vid den offentliga uppfostran. Såsom de gymnastiska öfvingarne skola gifva kroppen en viss hållning och göra den skicklig till vissa rörelser, så skall musiken bidraga till att gifva själen dess hållning och förädla dess handlingar: den skall bilda karakteren, lärande människan att glädjas på det rätta sättet (οὐχ ἄτερον πρὸς ἀρετὴν τι τῶν ἐν τῇ μουσικῇ, ὡς δυναμένῃ, καὶ ἀπὸ τῆς γυμναστικῆς τὸ σῶμα ποιεῖν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἀρετῆς²⁾). Det är främst på grund af denna dess kraft att gestaltia affekten, att gifva den en viss habitus, musiken kommer i betraktande vid de ungas uppfostran.

Aristoteles särskiljer äfven andra sidor af den musiska konsten utom den nämnda. Den innehåller ett rekreationsmedel och är slutligen till sitt högsta syfte ett verksamhetsämne under det sorgfria lugnet. Den första frågan är, säger Aristoteles, huruvida musiken skall upptagas i uppfostran eller icke, och på grund af hvilken bland de nämnda trenne fördelarne af densamma detta skall ske (ἢ δὲ πρότερον ζήτησις ἐστὶ πρότερον οὐ θετέρον εἰς παιδείαν τῇ μουσικῇ ἢ θετέρον, καὶ τί δύνανται τῶν διαπορευθέντων τριῶν, πρότερον παιδείαν ἢ παιδιᾶν ἢ διαγωγὴν). Tvifvelsutan föreskrifves musiken såsom uppfostringsämne med hänsyn till alla dessa ändamål (εἰς πάντα τὰ τέταρτα), och uppenbarligen har den den nämnda trefaldiga verkan. Den är ett läkemedel mot den genom de yttre göromålen vållade olusten, den förädlar derjemte affekten och gifver oss sysseletsättning under det sorgfria lugnet³⁾. Redan rekreatiönsändamålet kan gifva musiken en plats i uppfostran

¹⁾ Polit. VIII, 4.

²⁾ Polit. VIII, 5. 1339, a, 21.

³⁾ Polit. VIII, 5. 1339, b, 11.

de ungas uppfostran, emedan härigenom kroppens gestalt och utväxning skadas (λωβώμενοι τὰ τε εἶδη καὶ τὴν αὔξησιν τῶν σωμάτων). Om Lacedemonierna undvika detta fel, så framkalla de dock genom omåttliga kroppsansträngningar en till det djuriska gränsande hårdning, emedan de förmena denna vara gagnelig för manhaftigheten (θηρωδέεις δ' ἀπεργάζονται τοῖς πόνοις, ὡς τοῦτο πρὸς ἀνδρίαν μάλα σα συμφέρει). Detta uppdrifvande af en särskild egenskap måste ske på bekostnad af människans öfriga utveckling. Och dessutom är att märka, att Lacedemonierna, äfven om man ville tillåta lagstiftaren att utveckla en egenskap på bekostnad af andra, icke funnit det tjenligaste medel att frambringa manhaftighet, ty hvarken bland djuren eller de särskilda folkstammarne på jorden se vi modet åtfölja de vildaste, utan snarare den spakare och lejonartade karakteren (ἀλλὰ μάλλον τοῖς ἡμιπρωτέροις καὶ λεοντώδεσιν ἤθεσιν). Den öfverlägsenhet öfver andra, som Lacedemonierna en tid utvecklade, berodde icke på den egendomliga beskaffenheten af deras gymnastiska öfvingar, utan blott derpå, att de öfverhufvud öfvade sina kroppar, medan deras motståndare icke gjorde det. De, som öfverdriva de ungas kroppsöfvingar och i följd deraf icke gifva dem tillräcklig bildning i öfriga stycken, göra dem i själfva verket banausiska, i det de göra dem skickliga blott till en detalj (βαναύσοις κατεργάζονται κατὰ γὰρ τὸ ἀληθές, πρὸς ἔν τε μόνον ἔργον τῇ πολιτικῇ χρησίμους ποιήσαντες). Ända till manbarhetsåldern (μέχρι ἡβῆς) böra endast lättare kroppsöfvingar företagas, men tvångsdiet (τὴν βίαν τροφήν) och alla svåra ansträngningar undvikas, för att icke kroppens utväxning må hindras. Att ett sådant hinder kan blifva följden af ansträngningar i ungdomen, derpå finner Aristoteles ett talande bevis deruti, att bland mängden af segrare i de olympiska spelen högst två eller tre finnas, som både såsom ynglingar och såsom män erhållit segerpriset. Orsaken här till kan, menar Aristoteles, icke vara någon annan, än den, att man genom öfverdrifna ansträngningar i ungdomen försvagat kroppens kraft för manbarhetsåldern. Först sedan ynglingarne under trenne år efter manbarhetsåldern öfvat sig i de öfriga läroämnena, är det ändamålsenligt, att de un-

ran. Då det endast sällan är människan förunnadt att uppnå sitt högsta ändamål, men hon så mycket oftare måste hvila ut och rekreera sig, så torde det äfven utan afseende på ett högre ändamål vara ändamålsenligt att sätta människan i tillfälle att söka rekreationen i de njutningar, musiken erbjuder ¹⁾. Skulle emedertid, säger Aristoteles, musiken vara, såsom man vanligen numera anser, blott ett rekreatiönsmedel, så skulle den höra till samma klass af ting, som dryckeslaget och sömnen, då den, såsom dessa, med ens stillar de yttre bekymren (*τάτρουσιν αὐτήν καὶ χρώνται πᾶσι τοῦτοις ὁμοίως, ὡς καὶ ψέθη καὶ μουσικῇ*) ²⁾. Rekreationen är dock blott en tillfällig nytta af musiken och förklarar icke dess väsende (*φύσις*), som är af vida högre värde (*τιμωτέρα*), än nämnda nytta: musikens värde beror icke blott på den allmänna triviala njutning, hvaraf alla hafva förmimelse, och som, varande af sinlig natur, är vid all olikhet i åldrar och karakterer densamma. Vi måste se till, om icke musiken har inflytande på den sedliga karakteren och själen. Erfarenheten befygar tillvaron af detta inflytande. Om Olympos' och många andra sånger är det bekant, att de uppfylla själen med entusiasm, och denna är ett sedligt affektillstånd hos själen (*τὰ ὅλα γὰρ ὁμοιογενέως ποιεῖ τὰς ψυχὰς ἐνθουσιαστικὰς, ὅ δ' ἐνθουσιασμοῦ τοῦ περὶ τὴν ψυχὴν ἥθους πάθος ἐστίν*). Om redan blotta konstframställningen i tal utan rhythm och sång, framkallar en medkänsla (*γίνονται συμπαιθεῖς*), såsom om vi befunne oss i det föreställda tillståndet, haru mycket mera skall icke musiken verka detsamma ³⁾.

„Då nu dygden består deruti att på det rätta sättet fröjda sig, älska och hata, så är det uppenbart, att intet studium och ingen öfning är viktigare än den, som sätter människan i stånd att döma riktigt öfver det angenäma och det oangenäma samt finna välbehag vid dragen af en god karakter och vid ädla handlingar (*ὀρθῶς δὲ μανθάνειν καὶ συνεθίζεσθαι*)

¹⁾ Polit. VIII, 5, 1339, b, 27 ff.

²⁾ Polit. VIII, 5, 1339, a, 19.

³⁾ Polit. VIII, 5, 1340, a, 1 ff.

μῆδὲν οὕτως ὡς τὸ κρίνειν ὀρθῶς καὶ τὸ χαίρειν τοῖς ἐπιεικέσιν ἡδέσθαι καὶ ταῖς καλοῖς πράξεσιν). Men det gifves icke något, hvaruti vrede och saktmod, själfbeherrkning och andra ethiska egenskaper jemte deras motsatser blifva så liffullt framställda och efterbildade, som i rhythmerna och melodierna. Detta bevisas af erfarenheten. Hela sinnesförfattningen förändras efter beskaffenheten af de tonskapelser vi åhöra. Men vanan att under intrycken af en saks afbild känna lust eller obehag låter oss med hänsyn till saken själf eller det verkliga lifvet förhålla oss på samma sätt. För den som känner lust vid åskådandet af en bild icke af någon annan orsak, utan blott för gestaltens skull (*διὰ τὴν μορφὴν αὐτῆς*), för den måste anblicken af personen själf, hvars bild han betraktar, vara angenäm ¹⁾.

Aristoteles framhåller, att den musiska konsten har en annorlunda beskaffad, mera ingripande ethisk inverkan, än de bildande konsterna, och att således den förra äfven såsom bildningsmedel vid de ungas uppfostran måste intaga ett viktigare rum, än se senare. De synbara gestalterna och färgerna äro icke egentligen efterlikningar af ethiska karakterer (*ὁμοιώματα τῶν ἡθῶν*), utan hellre endast tecken och antydningar (*σημεία*) af sinnestillstånd. Affekterna förråda sig genom vissa tecken vid kroppens yta (*ἐπὶ τοῦ σώματος*). Dock såvida en åtskilnad på detta område äger rum mellan olika konstnärers verk, är deras åskådande (*ἡ τούτων θεωρία*) icke likgiltigt, och ungdomen måste aflägnas från en Pausons målningar, men hållas till betraktande af Polygnotus' eller sådana målares och bildhuggares skapelser, som beflita sig om det ethiska uttrycket. Deremot innehålla de musikaliska verken omedelbart i sig sjelfva framställningar och efterlikningar af ethiska tillstånd (*ἐν δὲ τοῖς μέλεσιν αὐτοῖς ἐστὶ μίμνησθαι τῶν ἡθῶν*). De ethiska egendomligheterna och grundförhållandena återkomma i de musikaliska verken, och detta visar sig redan i de särskilda tonarternas väsende, som försätta åhörarne i olika tillstånd, i det några stämma sinnet till

¹⁾ Polit. VIII, 5, 1340, a, 15.

sorgsenhet, andra åter såsom de smältande tonarterna framkalla en vek stämning, andra åter försätta oss i en modererad (*μεσως*) och allvarlig stämning, och vissa tonarter väcka entusiasm. Detsamma gäller äfven om rytmerna eller taktarterna. Några uttrycka fasthet och lugu, andra rörlighet, och bland dessa senare uttrycka vissa en häftig och uppsluppen, andra en fri och ädel rörelse. Af allt detta är klart, att musiken har makt öfver de ethiska affektstillstånden, kan på det mest inträngande sätt bestämma och gestalta dessa. Men om den har denna makt, är det nödvändigt, att den användes vid uppfostran, och att de unga undervisas i den¹⁾. Det är icke nog med att åhöra andras prestationer. De unga böra lära sig att sjelfva sjunga och begagna instrument, ty dels behöfva de unga en lämplig sysselsättning, hvilken beredes dem genom den musikaliska exekutionen, dels kan man svårigen förvärfva sig ett verkligt omdöme öfver andras prestationer utan att sjelf hafva lagt hand vid verket²⁾.

Den musikaliska undervisningen behöfver dock icke gifva rum åt den förebräelse för banausi, man rigtat mot denna, samna, då denna undervisning blott äsyftar, att man genom den i ungdomen vunna kunskapen må sättas i stånd att urskilja det sköna och på det rätta sättet fröjda sig derät (*ὀνομαζαι τὰ καλὰ κρῖνειν καὶ χαίρειν ὀρθῶς δὲ τῇ μὲθρησιν γενομένην ἐν τῇ νεότητι*). Grunden för den nämnda förebräelsen häfves derigenom, att man insigtsfullt bestämmer, till hvilken grad (*μέχρι πόσου*) ynglingar, som uppfostras till den politiska dygden, skola befatta sig med den utöfvande musiken, och träffar det rigtiga urvalet af lämpliga melodier och rythmer samt instrumenter, ty det är otvifvelaktigt, att vissa arter af musik finnas, hvilka den nämnda förebräelsen med rätta drabar. Musikens studium måste så inrättas, att det icke hindrar en senare högre verksamhet, icke missgestaltar kroppen och gör den oskicklig till krigiska och politiska värf. Det

¹⁾ Polit. VIII, 5. 1340, a, 32 ff.

²⁾ Polit. VIII, 6. 1340, b, 20.

får icke för den ålder, under hvilken det bedrivs, störa den öfriga användningen af kroppen och dess lemmar, ej för framtiden spärra vägen för annan undervisning¹⁾.

Vi hafva återgifvit det väsendliga af den ideala republikens uppfostringsväsende. Aristoteles' framställning afbrytes vid bestämmingarne af musikens plats i uppfostran, och äfven dessa äro icke slutförda. Af det sist anförda, äfvensom af många andra ställen framgår, att Aristoteles äsyftat att jemte musiken upptaga andra bildningselement, som vore egnade att bringa det menskliga väsendet med dess anlag och krafter till allsidig harmonisk utveckling. Det utmärkande för detta uppfostringsväsende är dess omfattning. Det är omfattande, icke genom läroämnenas mångfald, utan i det afseende, att alla väsendliga andelar af det menskliga väsendet skola erhålla en motsvarande odling. Det innesluter i sig, såsom det framgått, omvårdnad af såväl den kroppsliga som den prykiska tillvaron och inom den senare icke mindre af affekten, än af intelligensen. Det är blott genom ett sådant uppfostringsväsende den inre autarkin i bildningen grundlägges. Vår tid har ännu att af Aristoteles inhenta isynnerhet insigt uti nödvändigheten af affektens sjelfständiga bildande, insigt deruti, att dennas odling måste i en sund uppfostran utgöra föremål för, så att säga, den ena hälften af den omvårdnad lagstiftaren tillskyndar det unga slägtet. Vår tid har i följd af ett bristfälligt psykologiskt studium länge saknat den rätta insigten i den betydelse, affekten och den dermed nära sammanhängande fantasin hafva såsom väsendtliga andelar af den menskliga tillvaron. Och denna bristfälliga insigt ger sig ögonskenligen tillkänna i uppfostringsväsendet. Vi misskänna det förhållande, hvaruti den menskliga lifskraftens olika beståndsdelar skola stå till hvarandra i den ideala tillvaron. Det vore fäkunnighet att vilja öfverflytta det Aristoteliska uppfostringsystemet till den moderna staten, men det vore lika origtigt att anse detta uppfostringsväsende med de grundtankar, på hvilka

¹⁾ Polit. VIII, 6. 1340, b, 34 ff.

det hvilat, icke hafva något intresse för vår tid eller att, såsom Oncken tyckes göra, deruti finna blott en förrådskammare af fördomar. Nämnda författare öfverraskas af den „ångest“, med hvilken Aristoteles vill sörja derför, att den särskilda fackutbildningen i lifvets mångfaldiga detaljer icke skall störa den allmänna humana bildningen, icke hämma dess tillståndskommande och tillägger, att vår tid icke känner denna ångest¹⁾. Vi förmena, att nämnda författare, då han faller detta yttrande, icke känner till en af de väsendtliga delarne af den moderna kulturpolitiken. Äfven vår tids samhälle känner alltför väl den utomordentliga svårigheten att förhålla den humana bildningens anspråk med den industriella världens kraf på yrkesutbildning i de mångfaldiga detaljer, hvaraf den senare är sammansatt. Det bör icke vara obekant, att industrialismens och chrematismens ofantliga öfvervigt i våra dagar hotat att undergräfvat den fria, ideala bildningens rätt och nedtrycka det menskliga till en „banausisk“ tillvaro. Och då nämnda författare anmärker²⁾, att Aristoteles i sitt system afskär lifsnerven för hvarje högre undervisning, och att den skola, som han inrättat i sin stat, icke kan utgöra en förbildningsanstalt för forskaren, konstnären, atleten, virtuosen, emedan den obetingadt är underkastad statsändamålet, så måste härtill svaras, att såväl i den moderna staten som i fornålderns stat finnes och måste finnas en bildning, som är högre, än forskarens, konstnärens, atletens, att denna högre bildning är människans bildning, och att det är den, som äsyftas i den anstalt, af hvars grunddrag vi visat några, samt slutligen att vi icke böra vara okunniga om, hvad statsändamålet i den ideala republiken är. Detta ändamål är just det menskliga väsendets utveckling, de menskliga energiernas utbildning i deras rätta jemnått.

För att komma till en positiv uppfattning af det Aristoteliska banausibegreppet få vi icke vara okunniga derom, att det finnes en banausi i modern form, och att denna ingifver den moderna lagstiftaren icke ringa bekymmer. „Det stora

¹⁾ Anf. Arb. II, p. 204.

²⁾ II. p. 205.

flertalets af människor sjäslif utvecklas, ytttrar A Smith, ur och vid deras alldagliga förrättningar. En menniska, som tillbringar hela sitt lif vid förrättandet af några enkla operationer, har intet tillfälle att utveckla sitt förstånd. Hon blir så stupid och ovetande, som det är möjligt för en mensklig varelse. Enformigheten af hennes stationära lif mattar nödvändigtvis äfven modet. Den förstör till och med kroppens energi och gör den oförmögen att använda sin kraft med lyftning och uthållighet annorstädes utom i den detalj-förrättning, hvar till den blifvit vand. En sådan menniskas sticklighet i den särskilda detaljen synes vara förvärfvad på bekostnad af hennes intellektuella, sociala och krigiska dygder. Men i hvarje industriell och civiliseradt samhälle är detta det tillstånd, hvaruti den fattige arbetaren eller den stora massan af folket nödvändigtvis måste förfalla¹⁾. A. Smiths franska öfversättare och kommentator, G. Garnier, bekämpar folkundervisningsväsendet från den synpunkt, att detta står i strid med det på arbetsfördelningen beroende sociala tillståndet bland massan. Ett folkskoleväsende, som äsyftar för massan andens fria bildning, är oförenligt med dess sociala tillstånd. Såsom andra delningar af arbetet blir äfven den mellan handarbete och tankearbete desto nödvändigare, ju rikare samhället är, och såsom hvarje annan delning af arbetet är denna en verkan af tidigare nämnda författare, re till framtida sådana. Är det, frågar nämnda författare, re geringen tillåtet att motverka denna arbetets fördelning och hämma den i dess naturenliga fortgång? Är det tillåtet att använda en del af statsinkomsterna till ett försök att förblanda tvåne områden af arbete, som naturligen sträfvat till delning och afsöndring från hvarandra. Vi se, att det finnes en modern banausi, och att det finnes röster, som förklarar den för en naturnödvändighet. Den största ångest, som vår tid känner, är i sanning den att finna en utväg att förlika människans anspråk med den industriella världens, att förlika den „fria“ bildningens kraf med nyttans.

¹⁾ A. Smith. Wealth of Nations. V, 1, 2.

Det sades i det föregående, att fornälderns stat är den intransigenta staten. Vi hafva sett, huru Aristoteles utesluter alla motsatser, alla skiljaktigheter ur det suveräna folkets krets. Ett och samma grundintresse är här öfverallt omedelbart förhanden. De skiljaktigheter, som förekomma, äro desamma, som den enskilda successivt genomlever i sitt lif, åldrarnes skiljaktigheter. De klasser, som bero på dem, öfvergå på ett naturligt sätt i hvarandra. Den moderna världen kan icke tänka sig det ideala lifvet i en så omedelbar gestalt. Den moderna staten låter motsatserna utveckla sig i alla riktningar och kan upprätthålla enheten blott genom förmedling, genom en mångfaldig transaktion mellan olikartade intressen. Enheten kan icke här framträda med en sådan, så att säga, sinlig åskådighet som i fornälderns stat. Icke blott i sitt inre är staten sysselsatt med en ständigt förmedling mellan olika intressen, äfven utåt måste ett folks kultur på mångfaldigt sätt förmedlas genom menskligheten. Folken måste för att blifva delaktiga i det ideala lifvet förfullständiga sin tillvaro genom hvarandra. Den humana bildningen är ett ständigt förnygradt resultat, som härflyter från många olika källor. Ingen adel, vi må tänka oss den huru upphöjd som helst, kan ensam uppbära ett folks politiska medvetande. Allt framträder i det politiska och bildningslifvet såsom en frukt af mångfaldig förmedling. En sådan förmedling kunde fornälderns stat icke verkställa, och detta sammanhänger dermed, att denna stat blott var en stad med dess område, blott var en kommunalstat. Blott genom en sådan inskränkning kunde sinlig öferskådighet bibehållas. Aristoteles ställer sig i detta hänseende helt och hållet på den helleniska statens grundval. Då Oncken menar, att Aristoteles öfvervunnit „den gamla helleniska staten, som icke är tänkbar utan stammarnes splittring“, att han „öfvervunnit små- och mångstatsväsendet“, är detta ett påstående, som saknar all grund.¹⁾

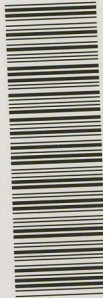
Då vi se, huru Aristoteles inrättar det politiska folket

¹⁾ I. p. 21.

såsom en adel, hvilken inom sin krets icke fördrager några skiljaktigheter, då vi se, huru han låter samma intresse, samma sed och medvetande genomgå hela folket, kunna vi föreställa oss detta folk under bilden af ett och samma individuela väsende, under bilden af en och samma heroiska tillvaro. Det finnes en inre frändskap mellan den ideala republikens och den författning, som eger rum, då en individ eller en slägt utgör incarnationen af hela det politiska lifvet, ty till den grad är det politiska folket reduceradt till en omedelbar enhet. En allmän anda finnes i denna stat, emedan den ena politiska individen är, hvad den andra är. Den politiska verkligheten, om hvilken det hos Aristoteles heter, att den icke kan bestå af tio individer, men icke heller af hundratusen, är sålunda en omedelbart identisk verklighet. Identiteten störs icke af några andra skiljaktigheter, än de, som förekomma äfven inom den individuela tillvaron. Vi kunna derföre, såsom sagdt, föreställa oss det suveräna folket under gestalten af en enda heros. Hvad vi kalla folkande förekommer egentligen icke i fornälderns statslära. Heroerna intaga här folkandarnes plats. Folkanden är det allmänna i medvetande och sed, som gör sig gällande gentemot alla sinemellan kämpande motsatser och olikheter. Den försätter en mångfaldig transaktion och kan icke hafva detta omedelbara tillvarelsesätt, som herosgestalten enligt fornälderns verldsåskådning.

HY HIST.-KIELT.KIRJASTO

FILOSOFIAN LAITOS

107 008 6238